

Συνέντευξη ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

Ο γνωστός ζωγράφος μιλάει στο «Βήμα» για την αναγκαιότητα των τεχνών και για την αλήθεια της ζωγραφικής

«Η ΤΕΧΝΗ ΕΙΝΑΙ Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΚΕΝΟ»

Ο Στέφανος Δασκαλάκης στο εργαστήριό του φωτογραφημένος από τον Σταύρο Ανδριώτη

ΣΤΗ ΜΑΡΙΛΕΝΑ ΑΣΤΡΑΠΕΛΛΟΥ

Ο Στέφανος Δασκαλάκης είναι από τους ζωγράφους που κάνουν λίγα έργα και συνεπώς λίγες εκθέσεις. «Δεν μπορώ να συγκεντρώω εύκολα πολλούς πίνακες γιατί καθένας από αυτούς απαιτεί πολύ από τον χρόνο μου και στο μεταξύ πρέπει να τους δώσω προκειμένου να ζήσω. Ίσως κάποια στιγμή να κάνω μια έκθεση με αναδρομικό χαρακτήρα» θα πει όταν θα μιλήσουμε για την παρούσα συνέντευξη. Από το 1982, όταν δηλαδή διοργανώθηκε η πρώτη του έκθεση στην Αθήνα (στην γκαλερί Συλλογή), και μέχρι σήμερα έχει πραγματοποιήσει συνολικά έξι ατομικές εκθέσεις – η τελευταία ήταν το 2013 στο Μουσείο Μπενάκη. Σε καθημία από αυτές επιβεβαίωσε όσα είχε γράψει για εκείνον ο Γιάννης Τσαρούχης στο συνοδευτικό φυλλάδιο εκείνης της παρθενικής έκθεσης: «Νομίζω ότι είσαι σε ένα δρόμο καλό γιατί προσπαθείς να δεις και εργάζεσαι για να αποδώσεις ότι βλέπεις σεβόμενος τους κανόνες της ζωγραφικής τέχνης που υπάρχουν από πολλούς αιώνες και ελπίζω να εξακολουθήσουν να υπάρχουν για το καλό του ανθρώπου. Οι κανόνες δεν είναι οι μορφές και τα μοτίβα, που είναι φυσικό και επιθυμητό να αλλάζουν, αλλά κάτι πολύ βαθύτερο και δυσκολοεξηγήτο». Ο Στέφανος Δασκαλάκης δεν διέψευσε ποτέ τις προσδοκίες των πολύ καλών δασκάλων του. Είτε ήταν ο καθηγητής του στην ΑΣΚΤ, Γιώργος Μαυροΐδης, είτε ο δάσκαλός του στην Ecole Nationale Supérieure des Beaux-Arts του Παρισιού, Λεονάρντο Κρεμόνι.

Κυρίως όμως δεν διέψευσε τον εαυτό του που επέμεινε να ζωγραφίζει όταν η τέχνη άλλαζε μέσα, εκφράσεις και πρόσωπα.

Σε ποια πνευματική κατάσταση σας βρήκε το lockdown;
«Το φως παίζει μεγάλο ρόλο στη ζωγραφική. Συνήθως μόλις φτάσει ο καιρός ανοίγω πόρτες και παράθυρα στο εργαστήριο και ξεκινάω να ζωγραφίζω με το φως της ημέρας. Πίστευα ότι θα προλάβαινα εφέτος να κάνω δύο σχετικά μεγάλα έργα όσο θα κράταγε ο καλός καιρός, μέχρι δηλαδή το τέλος Σεπτεμβρίου, αρχές Οκτωβρίου.

Είχα κάποιες ιδέες και το μοντέλο που θα πόζαρε. Ήταν μεγάλη η επιθυμία μου να ξεκινήσω. Βέβαια, ξέρετε τι γίνεται με τη ζωγραφική. Θέλει να κάνεις κάτι και αυτό στην πορεία αλλάζει. Η ίδια η πράξη της ζωγραφικής δίνει άλλες κατευθύνσεις στις πρώτες ιδέες και μας οδηγεί σε μορφές που δεν είχαμε προβλέψει. Γι' αυτό άλλωστε ζωγραφίζουμε. Για να επιτρέψουμε να αναδυθούν πράγματα των οποίων την ύπαρξη αγνοούσαμε. Ήρθε όμως η πανδημία και ανέτρεψε τα σχέδιά μου. Ετσι αυτό το διάστημα δούλεψα άλλα πράγματα. Τα έργα για τα οποία σας μιλήσα προηγουμένως θα

τα αρχίσω τώρα με μεγάλη καθυστέρηση. Αλλά αυτό δεν με φοβίζει. Εχω καλή διάθεση γιατί ξέρω ότι πολλές φορές επιτυγχάνουμε όχι "παρα τα εμπόδια" αλλά "χάρι στα εμπόδια".

Μπορέσατε να επωφεληθείτε με κάποιον τρόπο από τον εγκλεισμό; Νιώσατε ότι επηρεαστήκατε με κάποιον τρόπο στη ζωγραφική σας;
«Τα πράγματα στη ζωγραφική έρχονται από πολύ μακριά. Ωριμάζουν πολύ αργά. Πιθανόν ό,τι συμβαίνει τώρα θα το δούμε στην τέχνη πολύ αργότερα. Η ζωγραφική δεν αντανάκλα την επικαιρότητα ούτε παρασύρεται από αυτήν. Για να μιλήσεις σωστά, πρέπει να παίρνεις αποστάσεις. Σε μια αναδρομική έκθεση του Πουσέν υπήρχε ένα έργο που παρούσαζε ένα τοπίο σε καταιγίδα. Η ταραχή ήταν μεγάλη παντού, εκτός από μια λίμνη στο κέντρο του πίνακα, της οποίας τα νερά ήταν τελείως ακίνητα. Δίπλα στο έργο ο επιμελητής της έκθεσης σχολίαζε ότι η λίμνη "είναι το μάτι του ζωγράφου που μένει ατάραχο". Εκείνο όμως που θα αφήσει το σημάδι του είναι το ότι ενώ θεωρούσαμε μερικά πράγματα δεδομένα και εμπάν τους ίδιους άρρωστους, η πανδημία έρθει σαν ένα δυνατό σοκ. Μας κλόνισε στην πεποίθησή μας ότι ελέγχουμε τα πάντα. Διέλυσε την ψευδαίσθηση της παντοδυναμίας μας απέναντι στη φύση, η οποία μας έδειξε τα δόντια της. Ταπεινώθηκα. Όμως έτσι ο κόσμος ξαναβρήκε το βάρος και το μεγαλείο του. Μας ξαναδόθηκε η δυνατότητα να θαυμάζουμε. Ένα τοπίο, η θάλασσα, ερεθίζουν ξανά τη φαντασία. Ο κόσμος δεν είναι μόνο εικόνα

2019 «Η Μαριλού στο πάτωμα»

«Κατά βάθος είμαι ζητήμα φωτός», έργο που ανήκει στη συλλογή του Ιδρύματος Βασίλη & Ελίας Γουλανδρή

2019 «Η Άντα με ήπλου τζιν»

Όταν ο θόρυβος των καθημερινών σχέσεων κοπάσει, στη σιωπή που τον διαδέχεται, φόβοι και ερωτήματα βγαίνουν στην επιφάνεια και τότε νιώθουμε την ανάγκη της τέχνης

Η πανδημία μάς κλόνισε, στην πεποίθησή μας ότι πάντα. Διέλυσε την ψευδαίσθηση της παντοδυναμίας μας απέναντι στη φύση, η οποία μας έδειξε τα δόντια της. Ταπεινώθηκα

και πληροφορία αλλά υπάρχει σωματικά. Και αυτό είναι καλό για τη ζωγραφική που είναι μια τέχνη της όλης και της αφής. Αυτό είναι κέρδος».

Τι πιστεύετε ότι έδειξε αυτή η εμπειρία σχετικά με την αναγκαιότητα των τεχνών;
«Μου έκανε εντύπωση η ανάγκη όλων να δουν ταινίες, να ακούσουν μουσική, και δεν νομίζω ότι ήταν μόνο η επιθυμία για απλή διασκέδαση. Οι άνθρωποι έμειναν πολύ μόνοι με τον εαυτό τους. Όταν ο θόρυβος των καθημερινών σχέσεων κοπάσει, στη σιωπή που τον διαδέχεται, φόβοι και ερωτήματα βγαίνουν στην επιφάνεια και τότε νιώθουμε την ανάγκη της τέχνης. Είδα στην τηλεόραση τον Αντρέα Μπισοσίλι να τραγουδάει στην άδεια πλατεία μπροστά στον Ντουόμιο. Πέρα από την ερμηνεία αυτή καθαυτή, το συγκλονιστικό ήταν αυτή η σιωπή μπροστά του και το κενό. Η τέχνη είναι η απάντηση στο κενό».

Τι σας ωθεί να ζωγραφίζετε;
«Μια πολύ ιδιαίτερη οικειότητα με τα πράγματα. Μια απτική σχέση με τον κόσμο. Σε μια θαμπή γαλαξία πάνω σε ένα αντικείμενο νιώθω το χέρι που το ακουμπάω. Στο πώς δέχεται το φως ένα πρόσωπο που κοιτάζω νιώθω πολύ κοντινός με έναν ζωγράφο του 17ου αιώνα ή με την αρχαία ζωγραφική. Στο εργαστήριο πολλές φορές αφαιρούμαι και για ώρα παρατηρώ τον χώρο, το φως, τις επιφάνειες. Αρκετά κάτι πολύ λίγο, όπως τις πτυχές στα υφάσματα, τα μικρά σκωτάκια σε ένα ανοιχτό συρτάρι ή στο διπλανό δωμάτιο να αποκτήσουν μεγάλη υποβλητική

δύναμη. Κάποιες φορές ορισμένες εικόνες εμφανίζονται ξαφνικά στη φαντασία μου και είναι κι αυτές ευπρόσδεκτες. Βέβαια, το πώς θα γίνουν όλα αυτά ζωγραφικά είναι μεγάλη ιστορία. Δεν περιμένεις κάποια ιδιαίτερη συγκίνηση για να ζωγραφίσεις. Στο εργαστήριο δουλεύω κάθε ημέρα, σε μια διαρκή πάλη με την ύλη της ζωγραφικής. Ένα έργο μου παίρνει πολύ χρόνο να το κάνω και συχνά οι ανατοχές μου δοκιμάζονται. Ελπίζω όχι εις μάτην».

Ο Βαν Γκογκ έλεγε ότι «ένας καλός πίνακας ισοδυναμεί με μια καλή πράξη». Εσάς ποια είναι η άποψή σας;

«Ο Βαν Γκογκ σε μια επιστολή του τον Φεβρουάριο του 1890, αναφερόμενος στον Γκοκέν, λέει ότι "...αυτός ο φίλος (ο Γκοκέν) που σε κάνει να νιώθεις ότι ένα καλό έργο ισοδυναμεί με μια καλή πράξη, όχι ότι το λέει, αλλά όμως είναι δύσκολο να τον συναναστραφείς χωρίς να πηγαίνει ο νους σου σε μια ηθική υπευθυνότητα". Πράγματι, η ζωγραφική είναι στην ουσία μια ηθική στάση, με την έννοια ότι το έργο σου θα διαμορφωθεί ανάλογα με το τι ζητάς από τη ζωή σου, με το τι πιστεύεις ότι έχει αξία. Το πώς θα σταθείς απέναντι στα πράγματα. Δεν εννοεί βέβαια ο Βαν Γκογκ ότι η ζωγραφική πρέπει να γίνεται διδακτική. Σε μια άλλη επιστολή του ο Βαν Γκογκ λέει ότι "η τέχνη είναι ο άνθρωπος που προστίθεται στη φύση". Με τη ζωγραφική του δεν διδάσκει, δεν ηθικολογεί, αλλά εξανθρωπίζει. Για τους "Πατατοφάγους" δεν σε κάνει να νιώθεις οίκτο. Δείχνει το μεγαλείο τους. Τα κυρίαρχα του, τα χωράφια του, αποκτούν ηθική υπόσταση».

Πότε είναι ένας πίνακας ζωγραφικός «αληθινός» και μπορεί να προκαλέσει έντονα συναισθήματα στον θεατή του;

«Πώς ένα έργο από την Αφρική που έγινε για σκοπούς τελετουργικούς μπορεί να αφορά κάποιον ο οποίος ζει σε μια μεγαλούπολη της Δύσης; Πώς ένα έργο θρησκευτικής τέχνης, μία Παναγία με Χριστό του 14ου αιώνα, μπορεί να συγκινήσει έναν σύγχρονο άνθρωπο εντελώς αποξενωμένο από τη θρησκεία; Φαίνεται ότι υπάρχουν κάποια βαθύτερα στρώματα του ανθρώπινου ψυχισμού που διατρέχουν κουλτούρες και εποχές. Αυτά πρέπει να αγγίζει ένα έργο ζωγραφικής. Για κάτι τέτοιο χρειάζεται ένα είδος ψυχικής διαθεσιμότητας. Να δεις ένα μίλο ακουμπισμένο πάνω σε ένα τραπέζι και να εκπλαγείς. Κάπως έτσι πρέπει να έγιναν οι συνθέσεις που βλέπουμε στην Πομπηία και το Ερκολλάνο και μας μιλάνε ακόμα, ή ο βουζαντινός ζωγράφος να εϊδε μια γυναίκα να κρατάει ένα παιδί και να ένιωσε ότι βρίσκεται μπροστά σε κάτι μοναδικό. Αλλά όλες αυτές οι αισθήσεις, οι συγκινήσεις, δεν παύουν μορφή, αν δεν αναχθούν σε φόρμα εικαστική, δεν θα μπορούσαν να διαρκέσουν και θα χαθούν. Εδώ χρειάζεται μια γλώσσα, η γλώσσα της ζωγραφικής, που σημαίνει τεχνική και επαφή με την παράδοση, αυτή "την αλληλεγγύη ζωντανών και πεθαμένων" που λέει ο Σεφέρης».

Πώς πιστεύετε ότι θα επηρεαστεί η αγορά της τέχνης από την πανδημία;
«Μετά από δέκα χρόνια οικονομικής κρίσης, ήρθε η κρίση της πανδημίας, η οποία θα μας πάει πολύ πίσω, τη στιγμή ακριβώς που είχαμε αρχίσει να ελπίζουμε. Πατι η τέχνη εξαρτάται από την οικονομία. Η αγορά όλων των έργων ζωγραφικής δεν γίνεται από το υστέρημα και είναι κάτι το οποίο μπορείς να αναβάλεις. Δεν πρέπει όμως να μας διαφεύγει πως το πάθος που έχουν οι ζωγράφοι το έχουν εξίσου για την τέχνη και οι συλλέκτες και οι φιλόξενοι. Η τέχνη είναι ανάγκη για αυτούς. Ετσι είμαι αισιόδοξος».

ΤΟ ΔΕΟΣ ΚΑΙ Η ΑΦΑΙΡΕΣΗ

Στην έκθεση της φωτογράφου Εφης Χαλιορή τον πρώτο λόγο έχουν τα μάρμαρα

Μάρμαρο, ένα υλικό που ακτινοβολεί το φως (μάρμαρο < μαρμαίρω = σπινθηροβολώ, λάμω, ακτινοβολώ), αντιπέταται στον χρόνο και με τον τρόπο που έχει βοηθήσει την ανθρωπότητα από αρχαιολατρίων χρόνων να αντιστέκεται στη λήθη. Είναι δύσκολο να μη σκεφτείς την Ελλάδα όταν ανακρίξεις αυτό το γοητευτικό υλικό και εννοείται ότι ακόμη και αν δεν γνωρίζεις ότι έχουν τραβηχτεί στην Ελλάδα, τα τοπία στις φωτογραφίες της Εφης Χαλιορή στην ατομική της έκθεση στην γκαλερί CAN-Χριστίνα Ανδρουλιδάκη στο Κολωνάκι είναι συνώνυμα με την αθήρα της χώρας. Πρόκειται βέβαια για «πορτρέτα» λατομείων στον Διόνυσο, στην Πεντέλη, στη Δράμα, στην Πάρο, στην Τήνο και στη Θάσο, άλλα ενεργά και πολύβοα και άλλα ξεχασμένα και εγκαταλελειμμένα, «όπου η εξόρυξη γίνεται μέσα από στοές και τούνελ στο κέντρο τερασίων ορεινών όγκων και άλλα όπου οι λίθινοι κρυσταλλοί αφαιρούνται εξωτερικά, αμιλετώντας το βουνό σαν ένα είδος γιγάντιας γλυπτικής που μεταμορφώνει το τοπίο αφήνοντας πίσω της τα οικολογικά της σημάδια», σύμφωνα με την εμπειρία της Χαλιορή από τα ταξίδια της. Η Εφη Χαλιορή, η οποία εργάζεται ως επαγγελματίας φωτογράφος από το 2008 και έχει εχχωρήσει για τη δουλειά της, έχει διδαχθεί φωτογραφία από τον Πλάτωνα Ριβέλλη και έχει φοιτήσει μέσω σεμιναρίων και workshops στο πλευρό φωτογράφων όπως ο Μάικλ Ακερμαν, ο Αντουάν Ντ' Αγκάτα, ο Αντερς Πίτερσον αλλά και ο Παύλος Φυσόσκης και ο Κώστας Αντωνιάδης. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ο καταρχήν της δεν είναι απλώς η σατογράφηση τα λατομεία του ένα μετά το άλλο αλλά να αναδείξει τις αντιθέσεις και τα δίπολα που αφήνεται κάθε ένα από αυτά μέσα από τις εικόνες της. Η δημιουργία που προϋποθέτει την καταστροφή, η ομορφιά και ο μόχθος που απαιτείται για να την κατακτήσεις, και βεβαίως το ανυπέριθτο δέος που μπορούν να προκαλούν οι απτές φόρμες της αφάιρεςης.

«Transformations», της Εφης Χαλιορή στην γκαλερί CAN-Χριστίνα Ανδρουλιδάκη, Αναγνωστοπούλου 42, ως τις 11/7/2020.

Έργο της Εφης Χαλιορή από την έκθεση «Transformations»